

Författningssamling

Dokumenttyp Riktlinjer (bevaras)	Beslutsinstans Kommunstyrelsens arbetsutskott	Beslutsdatum 2024-09-03	§ 79
Dokumentansvarig Enhetschef			
Gäller för Nässjö kommun		Senast reviderad	

Riktlinje för hantering av gåvor, mutor och jäv

Inledning

I Nässjö kommun arbetar vi på kommuninvånarnas uppdrag¹. Anställda och förtroendevalda i kommunen har ett särskilt ansvar mot invånarna att bekämpa mutor och andra former av oegentligheter samt att i övrigt upprätthålla kraven på saklighet och opartiskhet. Inom kommunen handläggs ärenden och andra uppgifter som ofta har stor betydelse för enskilda människor eller företag. En grundförutsättning är att anställda och förtroendevalda aldrig agerar på ett sådant sätt att förtroendet för myndigheters, styrelser, nämnders eller förvaltningars saklighet eller opartiskhet kan rubbas. En anställd eller förtroendevald ska inte ens kunna misstänkas för att låta sig påverkas av ovidkommande önskemål eller hänsyn i sitt arbete.

För att behålla medborgarnas förtroende måste var och en som är anställd och förtroendevald i kommunen arbeta för att motverka korruption, mutor och jäv. Var gränsen går för en muta eller jäv kan vara svårt att avgöra. Riktlinjen syftar till att ge vägledning i hur anställda och förtroendevalda i Nässjö kommun ska förhålla sig till gåvor, mutor och jäv.

Korruption

Mutbrott är en del i begreppet korruption tillsammans med trolöshet mot huvudman och otillbörligt utnyttjande av ställning för egen eller annans vinning. Det som betecknar en muta är att den innebär en fördel som mottagaren annars inte skulle ha fått. Mutan kan vara i form av pengar, varor eller andra förmåner eller en kombination av dessa. Som mutbrott räknas både att ge och ta emot mutor.

¹ Med Nässjö kommun menas genomgående i detta dokument kommunen inklusive kommunala bolag.

Mutbrott

Lagreglerna om givande och tagande av muta finns i 10 kapitlet Brottsbalken (se bilaga). Reglerna omfattar alla arbetstagare och förtroendevalda oberoende av befattning och anställningsform.

En arbetstagare, förtroendevald eller annan uppdragstagare som för sin egen eller för annans räkning tar emot, begär eller blir lovad en otillbörlig förmån för sin tjänsteutövning gör sig skyldig till tagande av muta. Otillbörlig innebär att förmånen på något sätt är olämplig eller opassande. Den som lämnar, erbjuder eller utlovar den otillbörliga förmånen gör sig skyldig till givande av muta. Något samband mellan förmånen och hur arbetet utförs behöver inte finnas för att handlandet ska betraktas som ett brott. Det innebär att en belöning kan vara otillbörlig även om syftet inte är att få mottagaren att handla på ett visst sätt.

Gränsen mellan vad som är en tillbörlig och en otillbörlig förmån är inte definierad i lag, eftersom det är omöjligt att täcka in alla olika situationer som kan uppstå. En bedömning måste därför ske i varje enskilt fall. Särskilt höga krav ställs på anställda i den offentliga sektorn och särskilt vid myndighetsutövning, upphandling, entreprenader och avtalsförhandlingar. Alla anställda och förtroendevalda i kommunen ska betrakta varje förmån som otillbörlig om den kan misstänkas påverka tjänsteutövningen. För att undvika gränsdragningsproblem ska du generellt undvika att ta emot gåvor och förmåner. Om detta ändå blir aktuellt kan exemplen nedan användas som vägledning.

Otillbörliga förmåner

Nedan följer exempel på förmåner som är otillbörliga:

- Penninggåvor
- Penninglån på gynnsamma villkor
- Borgensåtaganden
- Rabatter på privata inköp hos leverantör till kommunen, som inte följer ordinarie bonusprogram eller riktar sig till samtliga anställda och/eller förtroendevalda
- Biljetter till idrottsevenemang som inte distribueras via kommunen.
- Förfogande över fordon, båt, fritidsbostad eller liknande för privat bruk
- Studieresor, kurser och konferenser som affärskontakter vill bjuda på
- Sidoleverans av en vara eller tjänst utförd av en leverantör som du har kontakt med i tjänsten
- Tjänster i form av bilreparationer, fastighetsreparationer eller liknande till låg eller ingen kostnad
- Alla gåvor till någon som hanterar myndighetsutövning, upphandling samt avropar ramavtal och hanterar driftentreprenader

Tillbörliga förmåner

Det är den anställde/förtroendevalde som ansvarar för att inte ta emot en otillbörlig förmån. Huruvida en förmån är tillbörlig kan variera beroende på situation.

- Enstaka befogade arbetsmåltider av vardaglig karaktär kan vara tillbörliga. Det får dock endast röra sig om någon enstaka måltid från samma företag.

Gåvor till lärare/förskollärare

Gåvor till lärare, förskollärare och annan personal inom skolans område från enskilda elever/föräldrar kan endast tas emot om gåvan är av obetydligt värde. Gåvor som kollektivt ges från elever/föräldrar i samband med terminsavslutningar kan tas emot om det rör sig om gåvor till rimliga värden.

Gåvor till vård- och omsorgspersonal

Ibland vill brukare eller anhöriga ge en gåva till vård- och omsorgspersonal för att visa uppskattning för ett gott utfört arbete. En gåva av enklare slag, t. ex en tårta eller choklad kan tas emot om den går till arbetsplatsen kollektivt och inte till enskilda anställda.

En anställd/förtroendevald ska inte delta i upprättande och bevitnande av testamenten, fullmakter eller andra handlingar med rättsverkan. I detta ingår att intyga (vidimera) att en kopia eller avskrift överensstämmer med originalet.

Om du får vetskap om att en brukare avser att testamentera egendom till dig ska du omgående klargöra för testatorn (brukaren) att du inte får ta emot någon gåva eller förmån. Du ska även utan dröjsmål kommunicera detta till din närmaste chef.

Gåvor till verksamheten

Ibland förekommer det att en enskild individ eller organisation kontaktar kommunen och vill ge en gåva i form av pengar eller värdesak till en specifik verksamhet. Utgångspunkten i en sådan situation är att agera på ett sådant sätt att förtroendet för kommunens saklighet och opartiskhet inte rubbas. Ytterligare en aspekt är jämlikhetsperspektivet. I regeringsformen 1 kap 2 § framgår att ”det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället”.

Det innebär att en kommunal verksamhet inte ska ta emot en gåva som kan riskera att skada förtroendet för saklighet och opartiskhet eller som kan riskera att jämlikheten mellan liknande verksamheter i kommunen rubbas. Exempelvis ska brukare på olika vård- och omsorgsboenden ha tillgång till samma nivå av omvårdnad och aktiviteter. Vid ett sådant erbjudande ska förvaltningschef kontaktas.

Rabatter, bonusar och liknande

Rabatter och liknande erbjudanden i egenskap av kommunanställd är tillåtna endast om de riktar sig till alla anställda eller förtroendevalda i kommunen.

Bonuserbjudanden som exempelvis tåg- och flygbonuspoäng för tjänsteresor eller hotellrabatter ska endast användas i tjänsten.

Rättspraxis

På institutet mot mutor finns rättsfall från 2017 och framåt. Länk:

[Institutet Mot Mutor - IMM : Institutet Mot Mutor – IMM](#)

Jäv

Kommunallagens bestämmelser om jäv syftar till att garantera att fullmäktiges och nämnders beslut präglas av objektivitet och opartiskhet. Förtroendevalda och handläggande tjänstemän får inte låta sig påverkas av ovidkommande hänsyn.

Jäv föreligger i följande situationer:

- Om saken angår dig själv eller någon närstående eller om ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för dig själv eller någon närstående
- Om du eller någon närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång.
- Om ärendet rör tillsyn över sådan kommunal verksamhet som du själv är knuten till.
- Du har fört talan som ombud eller mot betalning hjälpt någon i ärendet.
- Om det i övrigt finns någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till din opartiskhet i ärendet (delikatessjäv). En sådan särskild omständighet som skulle kunna rubba förtroendet för din opartiskhet är exempelvis att du är vän eller ovän med en part eller intressent i ärendet, att du är ekonomiskt beroende av en part eller intressent i ärendet eller att du är engagerad i ärendet på ett sätt som ger anledning att anta att det brister i förutsättningarna för en opartisk bedömning i ärendet.

Om du är ledamot i kommunfullmäktige gäller endast första punkten (ovan) vid behandling av ärenden i kommunfullmäktige.

All handläggning hos nämnder regleras av samma jävsregler, oavsett om ärendena är sådana som får överklagas enligt förvaltningslagen eller genom laglighetsprövning med stöd av kommunallagen.

Jävet gäller i all ärendehandläggning även ärenden som inte innefattar myndighetsutövning. I begreppet ärendehandläggning ingår utredning, beredning, föredragning och beslutsfattande. Även beslutets verkställighet omfattas av jävsreglerna, med undantag för rena expeditiönsåtgärder som till exempel diarieföring, utskrifter eller expediering.

Om en förtroendevald/tjänsteperson anmäler jäv vid ett öppet sammanträde kan personen vara kvar i rummet men ska lämna sin plats och inte delta i diskussionen under hantering av det aktuella ärendet.

Tillämpning av jävsreglerna har belysts i ett stort antal ärenden hos Justitieombudsmannen (JO). Ett exempel är JO:s uttalande i ärende 4436-2014 att det är olämpligt att den som är vän med någon på facebook eller liknande deltar i en utredning inom socialtjänsten. JO skriver att det kan vara olämpligt att en tjänsteperson deltar i handläggningen av ett ärende när det finns omständigheter som kan påverka förtroendet för tjänstemannens opartiskhet, även om omständigheterna inte är av så kvalificerat slag att det är fråga om jäv. JO skriver vidare att det är en utgångspunkt att kraven på oberoende och opartiskhet ska uppfyllas med viss marginal.

Rutiner vid misstanke om oegentligheter

För anställda tas frågor om gåvor eller misstänkt muta upp med närmsta chef. Vid misstanke om mutbrott i organisationen ska närmaste chef kontaktas skyndsamt. För förtroendevalda kontaktas ordföranden i aktuell instans eller revisionen.

Den som känner till någon omständighet som skulle kunna utgöra jäv ska självant meddela det till sin närmaste chef. Som förtroendevald anmäls jäv till ordförande i aktuell instans.

Det är också möjligt att anmäla oegentligheter till visselblåsarfunktionen på Höglandsförbundet.

Bilaga

Vad säger lagen?

Mutbrott begås när en arbetstagare/uppdragstagare tar emot, godtar ett löfte eller begär en otillbörlig förmån eller belöning för sin tjänsteutövning. Det begås även ett brott när man ger eller erbjuder en arbetstagare/uppdragstagare en otillbörlig förmån för sin tjänsteutövning.

Lagregler om mutbrott återfinns i brottsbalken 10 kap 5a-e§ och en muta definieras där som en otillbörlig förmån. Ett annat ord för otillbörlig förmån är otillåten förmån. Gränsen mellan en ”tillbörlig” och en ”otillbörlig” förmån är flytande och kan växla från tid till annan liksom mellan olika verksamhetsområden. Man kan konstatera att domstolarna ställer särskilt höga krav på anställda i den offentliga sektorn. Synnerligt strängt ser man på integritetskänsliga situationer såsom myndighetsutövning och offentlig upphandling. En förmån kan vara otillbörlig även om den inte ges för att mottagaren ska handla på ett visst sätt. Den som är offentliganställd bör betrakta varje förmån som otillbörlig om den kan misstänkas påverka tjänsteutövningen.

Lagreglerna om jäv för anställda och förtroendevalda i kommuner finns i 6 kap 28-32 §§ kommunallagen (KL). Reglerna talar om när en anställd eller förtroendevald ska anses ha ett sådant intresse i ett ärende att hans eller hennes opartiskhet kan ifrågasättas. Jävsreglerna gäller vid all ärendehantering och riktar sig till den som på något sätt kan påverka dess utgång. Reglerna gäller inte bara den som beslutar i ett ärende, utan gäller även den som bereder ett ärende. Jävsgrunderna är indelade i följande fem grupper:

Sakägarijäv föreligger om handläggande förtroendevald eller anställd kan uppträda som part i det ärende som ska avgöras. Exempel: Den förtroendevalde/anstälde är granne till sökande om bygglov.

Släktskapsjäv föreligger om någon närstående till handläggande förtroendevald eller anställd kan uppträda som part i det ärende som ska avgöras.

Intressejäv föreligger om ärendets utgång kan förväntas medföra synnerlig nytta eller skada för den förtroendevalde eller den anstälde eller någon närstående till dem. Personkretsens ekonomiska eller personliga förhållanden ska kunna påverkas av beslutet i det aktuella ärendet. Exempel: Den jävige eller någon närstående till honom/henne äger ett stort antal aktier i ett bolag som uppträder som part i ärendet.

Ställföreträdarijäv föreligger när den förtroendevalde eller den anstälde eller någon närstående till dem, är s.k. ställföreträdare för den som ärendet direkt handlar om eller för någon som inte är direkt berörd av ärendet, men som ändå indirekt förväntas ha synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång. Exempel: Förvaltare, god man eller firmatecknare.

Tillsynsjäv föreligger om ärendet rör tillsyn över sådan kommunal verksamhet som den förtroendevalde eller den anstälde själv är knuten till. Exempel: Nämnd som bedriver VA-verksamhet och miljö- och hälsoskyddsverksamhet får inte utöva tillsyn enligt miljöbalken över VA-verksamheten.

Ombuds- eller biträdesjäv föreligger om den förtroendevalde/den anstälde har fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon i den sak som det aktuella ärendet hos myndigheten gäller.

Det s.k. *grannlaghets- eller delikatesjävet* är en allmänt fattad jävsbestämmelse som syftar till att fånga upp sådana jävssituationer som inte täcks av övriga jävsgrunder. Jäv enligt

denna punkt föreligger vid ärendehandläggningen om det (utöver vad som anges i punkterna 1–4) finns någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till den anställdes eller till den förtroendevaldes opartiskhet i ärendet. Exempel: Den förtroendevalde eller den anställda är vän eller ovän med den som är part i ärendet eller står i ett markant beroendeförhållande till den som berörs av ärendet.

Vid dubbla engagemang i olika nämnder föreligger inte delikatessjäv i nämnd bara för att den som handlägger ärendet tidigare deltagit i handläggningen av ärendet i annan nämnd. Vid dubbla engagemang i nämnd och i föreningsliv tillämpas jävsreglerna fullt ut. Vid dubbla engagemang och kommunala aktiebolag eller stiftelser gäller att bestämmelserna om ställföreträdarjäv och delikatessjäv inte tillämpas om kommunen äger minst hälften av aktierna i aktiebolaget eller utser minst hälften av styrelseledamöterna i stiftelsen. Undantaget gäller inte i ärenden om myndighetsutövning t.ex. om en ledamot är vd i ett kommunalt aktiebolag som ansöker om bygglov.

Revisionsjäv (9 kap. 4–6 §§ KL) För kommunens revisorer tillämpas samma jävsregler som gäller för förtroendevalda i nämnd.
